

Mato Zovkić, *Iskustvo ekumenskih i religijskih susreta*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2010, 272 str.

Šejla Mujić

Mato Zovkić, umirovljeni je profesor Novoga zavjeta na Vrhbosanskoj teologiji u Sarajevu. Njegovo široko spisateljsko polje čine knjige i članci iz područja egzegeze Novoga zavjeta, saborske ekleziologije, ekumenizma i međureligijskog dijaloga. S obzirom na to da je 1991. godine postavljen za savjetnika nadbiskupa Vinka Puljića za međureligijski dijalog bio je učesnik međureligijskih susreta u Bosni i Hercegovini, Italiji, Engleskoj i Njemačkoj.

Njegovo djelo *Iskustvo ekumenskih i religijskih susreta* nesvakidašnje je i krajnje neobično štivo u našoj publicističkoj praksi. Višestruko je izazovno i zaslužuje posebnu pažnju. Naime, pred nama je osobno, životno-historijsko svjedočanstvo grandiozne i učene ličnosti unutar kršćansko-teološkog visokobrazovnog vrha, koje nudi opsežne i zanimljive autobiografske priče, počevši od ranoga djetinjstva pa sve do umirovljeničkih dana, evoluirajući u dokument života. Autobiografija je inače poseban žanr jer zahtijeva mnogo truda kako bi se ostvario sklad između događaja, razmišljanja, stila i karaktera, iako djeluje sasvim svakodnevno i jednostavno.

Knjiga koju prikazujemo funkcionalno je podijeljena na jedanaest poglavlja koja se u nastavku granaju na tematska potpoglavlja, a na kraju stoji *Pogovor* i *Kazalo imena*. Naslovi su stavljeni kao uvodne misli koje autor razrađuje kroz kronološki i kontekstualno povezana poglavlja.

U prvom dijelu, *Djetinjstvo u katoličkoj Tramošnici, između muslimanske Mionice i pravoslavne Branice*, autor se prisjeća svojih prvih susreta s muslimanima i pravoslavicima u kojima se upoznao s njihovim religijskim uvjerenjima i od kojih je naučio da drugi imaju vjerničko pravo ostati drukčijima, a da ne budu gledani kao opasnost.

»Naše dječake roditelji su učili da na prelazu kroz to selo u Gradačac ne pozdravljamo nepoznate ljude s 'Hvaljen Isus' jer nisu naše vjere, da muslimanka ma koje hodaju s koprenom na glavi ne zavirujemo u lice...« (str. 13).

Upoznaje nas s tim dijelom svoga života kroz zanimljive i živopisne primjere prožete slikama svoje obitelji u kojoj je stekao prvotnu ljubav prema vjeri i

teologiji. Duhovito i poučno govori o osobnom razumijevanju nekih vjerskih propisa iz kuta dječaka koje mu je bilo od koristi tijekom profesorskog poziva kada je svojim studentima predavao o sličnim temama.

Susreti s pravoslavicima tijekom vojnog roka u Beogradu (1957.-1959.), sljedeće je poglavlje ovog autobiografskog štiva u kojem se susrećemo s puno ozbiljnijim osobnim pristupom drugim vjerama, što je naravno rezultiralo procesom autorova odrastanja i sazrijevanja. Objektivnost i šarolikost prizora s kojima se susretao tijekom svog životnog puta najviše je dočarana u ovom dijelu, budući da donosi žive i obojene slike tadašnjega Beograda, njegovih ulica i gradskih sokaka. Nakon završenog šestog razreda gimnazije u Srednjoj vjerskoj školi u Zagrebu, biva upućen na završetak srednje škole pri Visokoj teološkoj školi u Đakovu, a odatle na služenje vojnog roka u Beograd. Zanimljivo je da je tijekom služenja vojnog roka u vojarni uspio savladati engleski jezik, što će mu kasnije mnogo pomoći u daljnjim intelektualnim ostvarenjima. Upoznao se sa životom katolika u ovom gradu, posjećivao katoličke samostane, a slobodne je sate provodio u knjižnicama, što govori o njegovoj ranoj želji za znanjem. Nadahnjujuće je što s poštovanjem spominje ime i prezime svake osobe koja je ostavila i najmanji trag na njegovu životnom putu i tako čini da se osjećaju posebnim.

Sljedeće poglavlje nosi naslov *Dva profesora u Đakovu i četiri u Zagrebu učili nas dijaloški misliti*. Kako naslov i implicira, ovdje je riječ o profesorima koji su savjetima i pozitivnim utjecajem ostavili širok i bogat dojam na našeg autora i zauvijek odredili njegovu orijentaciju i moralno iskustvo. Tim velikanima iskazuje veliku zahvalnost:

»Sa zahvalnošću se sjećam svojih ondašnjih profesora Tomislava Šagija koji me je kao moderator vodio u pisanju disertacije, zatim Bonaventure Dude koji me je kao doktoranta učio voljeti Sveto pismo i živu Crkvu, Vjekoslava Bajsića i Josipa Turčinovića koji su me učili dijaloški razmišljati. Profesoru Šagiju sam zahvalan što me strpljivo, ali zahtjevno uvodio u duh i misao Drugoga vatikanskog sabora, a profesor Dudi što nas je kao doktorande poticao da s pažnjom pratimo radove jedni drugih te se i sam kasnije radovao kada je vidio moj članak ili knjigu« (str. 58-59).

Uzoran primjer svim mlađim generacijama studenata jest njegovo posjećivanje predavanja znamenitoga bibličara i istinskog erudita fra Bonaventure Dude, iako mu u dodiplomskom studiju to nije bilo obvezno. Ta činjenica mnogo govori i o studentu i o profesoru, njihovoj vrijednosti, intelektualnom uspjehu, ali i o pedagoškoj vezi tadašnjih profesora sa svojim učenicima.

Četvrto poglavlje, *Preslaganje vjere i znanja o Crkvi u vrijeme pisanja disertacije (1966.-1968.)* govori o profesorima Jakovu Benkoviću i Đuri Gračaninu, koji su se protivili reformskim nastojanjima Drugoga vatikanskog sabora. Dalje spominje svoju oduševljenost Rahnerovom teologijom, svoj prvi susret s talijanskim jezikom, jednim od mnogih jezika koje govori i kojima se akademski

služi. Ovo poglavlje završava svojim iskustvom življenja u samostanu kod sestara karmelićanki i o njihovu načinu življenja.

U petom dijelu, *Bibličari nekatolici – iskreni vjernici i ozbiljni proučavatelji riječi Božje*, autor piše o svom boravku u Rimu na Papinskom biblijskom institutu, gdje je boravio kao kandidat za magisterij teologije na studiju Svetoga pisma i egzegeze. Učeci hebrejski jezik radi lakšeg izučavanja Staroga zavjeta, upoznaje mnogo Židova koje je izbliza doživio kao vjernike. Zanimljiv je primjer židovskoga bračnog para, koji je otvorio nevladinu organizaciju za promociju povjerenja, pravde i mira između Židova i Arapa, smjelo upozoravajući na nasilje koje država Izrael čini prema Palestincima. Eli Tauber, jedan od židovskih Sarajlija koji je za vrijeme nedavnoga rata u Bosni i Hercegovini bio u Izraelu, još je jedno od značajnih imena koje autor spominje. Tauber je poznat po djelu *Leksikon judaizma* koji govori o rijetkim pojedincima u Bosni i Hercegovini koji su skrivali progonjene Židove tijekom Drugoga svjetskog rata. Zovkić je s dr. Enesom Karićem bio sudionik simpozija o kršćanstvu i islamu na Sveučilištu Georgetown u Washingtonu. Za svoga studija Zovkić se na papinskom institutu u Rimu susreo i s kršćanskim reformatorima iz reda profesora koji su ih poticali na slobodu znanstvenoga izučavanja Biblije. Od srpskih pravoslavnih bibličara Zovkić u ovom dijelu spominje one koje je upoznao na značajnim simpozijima, a koji su utjecali na njegove egzegetske ideje.

Pastoralna ispomoć u američkoj župi u ljetnim mjesecima od 1971. do 1984. naslov je sljedećega poglavlja u kojem autor vješti i na njemu svojstven način govori o boravku u SAD-u, u državi New York, Brooklyn, kamo je otišao sa željom da što bolje svlada engleski jezik da bi na simpozijima bibličara mogao slušati predavanja i sudjelovati u raspravama i radu u skupina na tom jeziku. No, pored jezika, upoznao se i s američkom kulturom, politikom, odnosom crnaca i bijelaca, njihovim sportom, načinom ishrane, vjerničkim mentalitetom ljudi koje je sretao, s teološkom literaturom. U pogledu odnosa crnaca i bijelaca, Zovkić donosi činjenice o politici školstva u američkom društvu. Crnci, budući da su većinom siromašni po pravilu idu u državne škole.

»Osnovno svojstvo svih državnih škola u SAD-u tada je bilo da nastavnici nisu sposobni niti se zauzimaju, da u njih idu djeca iz siromašnih obitelji i da je motivacija za učenjem slaba. Loša kvaliteta završene srednje škole ne dopušta studiranje...« (str. 118).

U poglavlju *Četiri strana svećenika dijaloške duhovnosti* ponovno nailazimo na značajna teološka imena iz čijeg je iskustva naš autor učio i koji su pozitivno utjecali na njegov način razmišljanja, kao što je Australac Lyle Young, duhovnik zatvorenika, koji mu je pomogao da u ljetnim mjesecima boravi u Americi. Zovkić je sa svakim od ovih svećenika imao krajnje prisran odnos, a njegov trud da sačuva prijateljstvo s njima, može biti inspiracija mnogima, s obzirom na to da im je kao svaki dobar prijatelj redovno pisao ili s njima telefonirao. Tu je i Amerikanac Joseph Kerrigan, pastoralac širokih pogleda kojega je Zovkić upo-

znao dok je ovaj u Sarajevu 1966. pohodio djecu, srčane bolesnike na Univerzitetnoj klinici Koševo i tamo kontaktirao s liječnicima. Spominje i Talijana dr. Giovannija Ceretija, teologa kojega je upoznao na radnim sastancima Izvršnoga odbora Europske sekcije Svjetske konferencije religija za mir (EC/WCRP). Nije nikakvo čudo što je taj vrstan, svjetski poznat teolog koji je objavio 21 knjigu i 84 članka ostavio snažan dojam na Zovkića. Posljednji u tom nizu, ali ništa manje značajan, je Irac msgr. dr. Michael L. Fitzgerald, kršćanski islamolog, koji je svoj poziv podredio izmirenju kršćansko-islamskih sukoba i neslaganja. U spomenutom poglavlju naš autor iznosi detaljne biografije tih svećenika.

Različiti vjernici dviju mirotvornih organizacija, osmo je poglavlje ovih posebnih i nadasve zanimljivih memoara. U vrijeme ratnih sukoba, u Bosnu i Hercegovinu su dolazili predstavnici različitih mirotvornih organizacija, a jednj od njih priključio se i naš autor, shvaćajući ozbiljno Isusov programatski poziv: »Blago mirotvorcima, oni će se sinovima Božjim zvati« (Mt 2, 9) (str. 167). Prva od mirotvornih organizacija bila je Svjetska konferencija religija za mir (WCRP) osnovana 1970. na međureligijskom skupu u Kyotu, pod priznanjem: »nije religija zapostavila stvar mira nego su to učinile religiozne osobe. Ovaj propust religije može i mora biti ispravljen« (str. 169). Do sada je održano osam svjetskih kongresa WCRP-a, među čijim aktivnim djelatnicima su pripadnici svih vjeroispovijesti. Autor detaljno iznosi rad spomenute organizacije, te rezultate koje su postigli u proteklim godinama. Vjerom motivirani socijalni pokret »Moralno naoružanje« (MRA) osnovao je protestantski socijalni radnik i misionar Frank Buchman 1922. godine u Oxfordu, Engleska. Moralni segment ovog socijalnog pokreta osnivač je uobličio u četiri načela nadahnuta Isusovim govorom na gori: apsolutno poštenje, apsolutna nesebičnost, apsolutna čistoća i apsolutna ljubav.

Pastorizacija stranaca na engleskom u Sarajevu (1966.-2009.), deveto je poglavlje u kojem autor govori o svome svećeničkom djelovanju u sarajevskoj katedrali kada je euharistiju slavio na engleskom jeziku za sve katolike i druge kršćanske strance koji privremeno borave u Sarajevu, a koji su u potrebi za duhovnim ispunjenjem. Engleski mu je dobro došao za liturgiju i pastoralne razgovore s vjernicima iz drugih zemalja, ali i za crkvenu administraciju te prevoditeljske usluge tijekom različitih posjeta diplomata, časnika, mirotvoraca i humanitarnih djelatnika našoj zemlji. U nastavku teksta autor piše o nekim značajnim osobama koje je susreo tijekom ovoga razdoblja, odajući svakom od njih posebno poštovanje.

Deseto poglavlje nosi naslov *Luterani i katolici na Islandu 2002.-2007.* Zahvaljujući svome predanom radu, snalažljivosti i ljubaznosti kojom je plijenio srca ljudi, Zovkić je mnogo putovao. Na Island je išao na radni odmor tijekom kojega je mijenjao jednog župnika u biskupiji Reykjavik i to na zamolbu s. Celestine kojoj je učinio uslugu kad se odlučivala da stupi u samostan. U ovom poglavlju autor piše o povijesti Katoličke crkve na Islandu i njezinu sadašnjem

stanju, ali i o najznačajnijem ekumenskom događaju na Islandu, a to je pohod pape Ivana Pavla II. nordijskim zemljama 1989. godine. Praktični ekumenizam u Islandu veoma je zanimljiv i inspirativan slučaj. Naime, radnici pri zapošljavanju u tvrtki popunjavaju obrazac o vjerskoj pripadnosti, da bi država od novca prikupljenog iz poreza izdvojila dio za vjersku zajednicu dotičnoga radnika.

Muslimani, pravoslavci, katolici i Židovi međureligijskog vijeća u Bosni i Hercegovini (1996.-2009.), posljednje je, ali ne i manje značajno poglavlje ovoga zanimljiva djela, budući da opisuje suradnju i aktivnosti naših vjerskih poglavara u vremenu od posljednjega rata pa sve do danas. Otvaranjem ureda WCRP-a u Sarajevu i donacijom koju je uručila budistička organizacija iz Japana stvoreni su uvjeti za plodno djelovanje ureda MRV-a koje je u ožujku 2003. registrirano kao nevladina organizacija. Članstvo MRV-a je ograničeno na dvije tradicionalne zajednice i dvije Crkve, što prvenstveno proizlazi iz stoljetne prisutnosti ovih zajednica na tlu Bosne i Hercegovine, te iz suodnosa vjerskog i nacionalnog identiteta u nas. U nastavku posljednjega dijela knjige autor detaljno govori o prvim projektima MRV-a, zatim o osnivanju skupine mladih teologa »Svi zajedno«, koji se marljivo bave društvenim i humanitarnim radom. Ovi mladi ljudi u svom zajedničkom radnom elanu zaboravljaju na razlike koje ih dijele po načelu vjere, nacionalnosti i etničke pripadnosti, jer tek tada shvaćaju minornost takvih razlika koje im se svakodnevno nameću, kako u obitelji tako i u ostalim društvenim jedinicama. Godine 2008. Međureligijsko vijeće potpisuje protokol o suradnji kako bi se institucionalizirala pomoć koju će država ubuduće pružati, no to ne znači da je MRV postalo državnom institucijom.

U *Pogovoru* autor donosi biografiju poznatog i plodonosnog pobornika međureligijskog dijaloga Raimona Panikkara, citirajući njegove savjete za vođenje dijaloga.

Knjigu Mate Zovkića *Iskustvo ekumenskih i religijskih susreta* izdala je u svibnju 2010. godine Kršćanska sadašnjost iz Zagreba, ali je djelo zbog svoje važnosti i nadalje aktualno. Izuzetno je dragocjena i zbog svoje iscrpne bibliografije i drugih podataka koje nudi, zbog čega je valja preporučiti za detaljno iščitavanje i analizu.